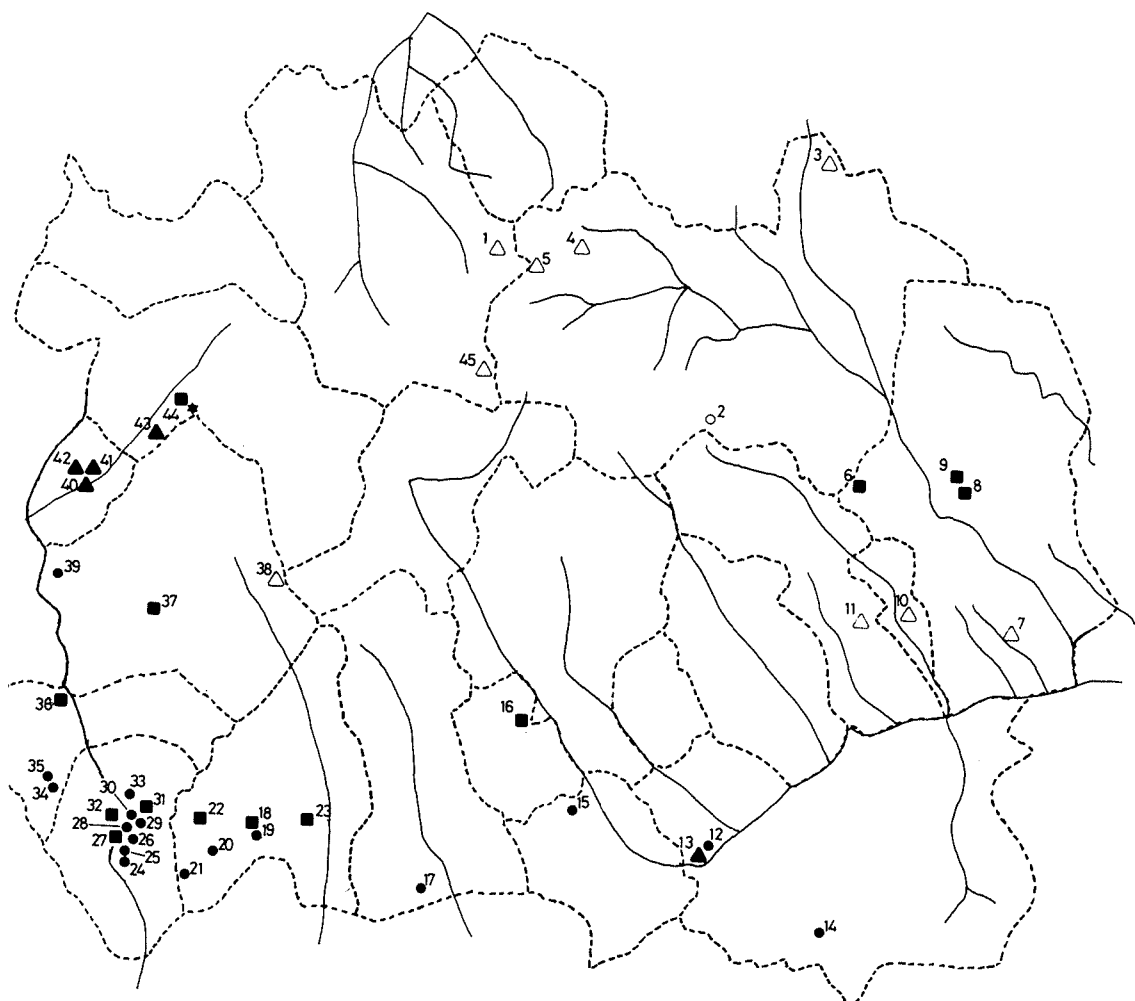

L'ARQUEOLOGIA A L'ÀREA
DEL MONTSENY.
Evolució del poblament a
l'Antiguitat

JOAQUIM ARXÉ I GÀLVEZ

Distribució dels jaciments arqueològics del Montseny.

◇ *Jaciments prehistòrics indeterminats*

◆ *Sepulcres megalítics*

★ *Jaciments del Bronze Final*

○ *Jaciments de la 1a. Edat del Ferro*

■ *Jaciments ibèrics*

● *Jaciments romans*

ARQUEOLOGIA A L'ÀREA DEL MONTSENY. EVOLUCIÓ DEL POBLAMENT A L'ANTIGUITAT

L'objectiu plantejat en aquest article és el donar una visió general dels jaciments arqueològics documentats actualment al Montseny, per arribar a una síntesi de l'evolució del seu poblament des de la Prehistòria a l'època romana.

Les dades que es donaran no tenen caràcter concloent, ja que la troballa de nous jaciments les poden fer variar. Tanmateix la poca identitat dels materials arqueològics localitzats en certes àrees, representarà un problema per a la seva interpretació. En alguns casos, a partir de treballs arqueològics futurs es podran aportar noves dades que donaran més llum sobre això.

NEOLÍTIC FINAL I CALCOLÍTIC

Les restes arqueològiques més antigues de l'àrea del Montseny que podem situar amb una cronologia precisa i dins un context cultural determinat, són els anomenats sepulcres megalítics o dòlmens.

Aquests monuments funeraris corresponen al període conegut amb el nom de Neolític final-Calcolític i que se situa entre els anys 2500 i 1800 a. C. Aquest període representa la culminació del procés econòmic i social iniciat en el Neolític.

Molt sintèticament recordarem que durant el Neolític es produeix un canvi radical de la societat humana; fet que s'esdevé com a conseqüència de l'adquisició dels coneixements bàsics sobre l'agricultura i la ramaderia i que provoquen una sedentarització progressiva de l'home amb un augment de la població i l'aparició dels primers nuclis estables.

Els canvis socials i econòmics que es van produir en el Neolític faciliten

l'exploració i explotació de noves matèries primeres i un desenvolupament tecnològic en el Calcolític. L'home comença a trobar la utilitat dels metalls mal·leables, primerament usats per objectes d'ornament i després per eines i instruments.

Climàticament ens trobem davant d'un estadi sub-borjal amb un augment progressiu de la secada. Aquest fet permet que a Catalunya es tornin a repoblar les zones altes fins i tot per damunt dels mil metres.

En aquest període les empremtes de l'home prehistòric les trobem bàsicament en coves i baumes, però també en estructures a l'aire lliure, sempre estretament relacionats amb cursos d'aigua o fonts. Si bé coneix i practica l'agricultura, sembla que l'activitat alimentària se centra bàsicament en la ramaderia. Els ramats d'ovelles i cabres, juntament amb el bou i el porc, formen part de la dieta alimentícia càrnia, complementada amb la caça del porc senglar, la guineu, el conill i el cérvol. També formen part de la seva dieta la pesca i la recol·lecció. El comerç del metall devia constituir cada cop més una activitat econòmica més important.

Els trets més significatius d'aquest moment els trobem en les característiques de la seva cultura material. A finals del Neolític la ceràmica sofreix variacions que poden reflectir transformacions econòmico-socials. Apareixen nous estils ceràmics amb noves decoracions entre els que cal destacar el Campaniforme.

L'instrumental lític adquireix un perfeccionament tècnic i presenta més diversitat tipològica que en períodes anteriors.

Dins d'aquest context de transformació social i com una evidència clara d'aquesta transformació es produeix una important novetat cultural: la generalització de l'enterrament col·lectiu. En aquest moment els morts s'enterren aprofitant enterraments individuals anteriors o s'enterren successivament en la mateixa fosa, predominant l'enterrament secundari.

Bàsicament els enterraments s'efectuen, segons zones, en fosses, coves, baumes o sepulcres megalítics, acompanyant al mort un aixovar pobre.

Els sepulcres megalítics, també anomenats dòlmens, proliferen en aquesta època. Per les seves dimensions hem de considerar que són fruit d'una tasca col·lectiva.

A Catalunya existeixen quatre tipus de sepulcres megalítics:

- *Sepulcres de corredor*: formats per una cambra subcircular o poligonal amb un corredor format per lloses o pedra seca. Poden tenir una porta o llinda que separa la cambra del corredor. Les datacions de C-14 confirmen que són més antics. Es comencen a construir ja en el Neolític Mitjà.
- *Galeries catalanes*: en aquests tipus no hi ha una diferència marcada entre la cambra i el corredor ja que tenen la mateixa amplada. Ara bé, poden presen-

tar vertaderes portes que separen la cambra del corredor. Les galeries catalanes poden ser grans o petites. Es comencen a construir a finals del Neolític.

– *Cambres simples o pirinenques*: són de forma quadrangular, tancades amb quatre lloses laterals i una de coberta. La llosa d'entrada sol ser més baixa i permet una obertura per on podrien introduir-se els cadàvers. Es van construir al llarg del Calcolític.

– *Cistes megalítiques*: generalment estan soterrades envoltades pels quatre costats per petites lloses que les tanquen. Les inhumacions s'efectuaven mitjançant el desdoblament de la llosa de coberta.

Al Montseny hi ha documentats amb certesa cinc sepulcres megalítics, d'un dels quals, el de Pedra Mirona (Sant Celoni), actualment no en queda cap resta. Els més ben coneguts són:

– El dolmen de Cruïlles (Aiguafreda) que és una cista rectangular formada per tres lloses grans i que conserva part del túmul.

– El sepulcre megalític de Serra de l'Arca I (Aiguafreda), format per dues grans lloses laterals i una de coberta caiguda sobre una de les laterals. Al costat de l'entrada es conserven tres lloses més petites que podrien formar un corredor d'entrada. Conserva restes del túmul al voltant.

– Situat a uns 400 metres de l'anterior es troba el dolmen de Serra de l'Arca II (Aiguafreda). És una cista rectangular tancada, formada per quatre grans lloses, dues de les quals han caigut sobre el túmul circular.

– El dolmen del Pla del Boix (El Brull) és una cambra simple formada per cinc grans lloses. Es conserven restes del túmul.

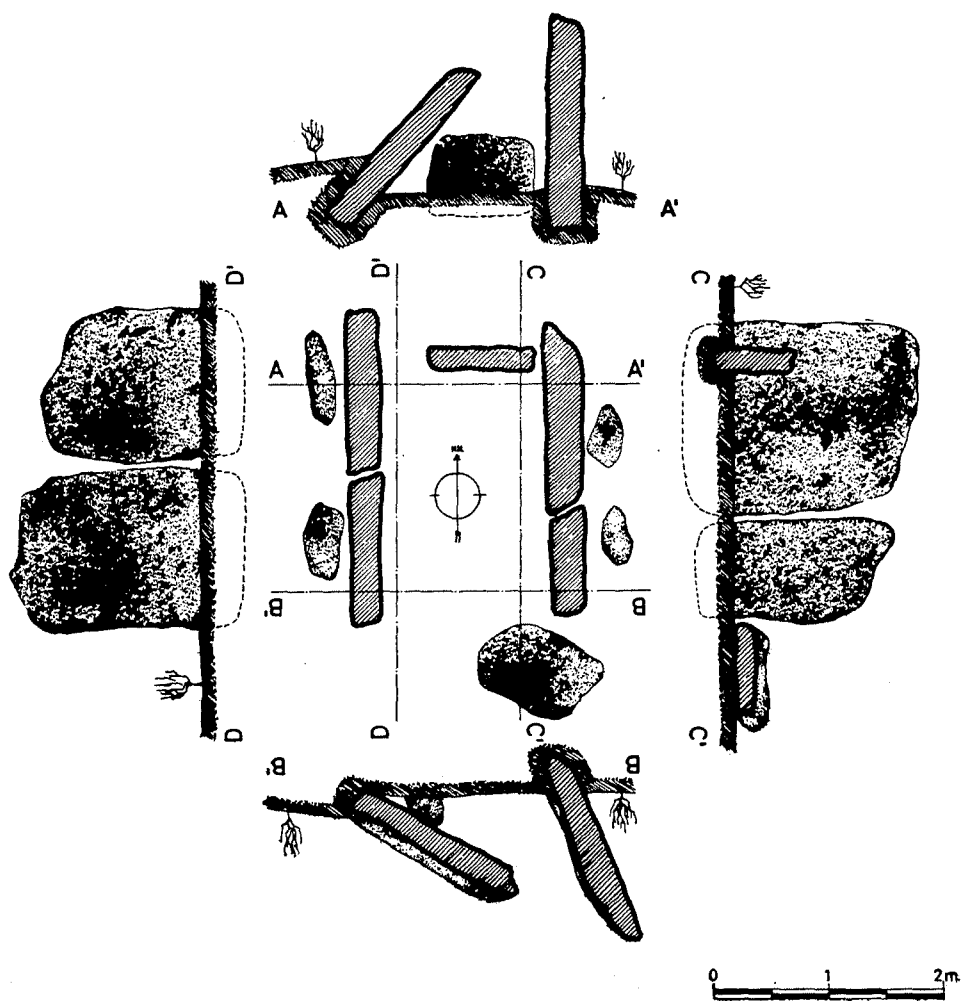
En aquests sepulcres megalítics s'hi ha trobat diferent material arqueològic bàsicament format per fragments de ceràmica, instruments de sílex, material d'os, objectes d'ornament, així com diverses restes antropològiques. El material pertany a períodes diferents ja que es va acumular amb les diverses reutilitzacions.

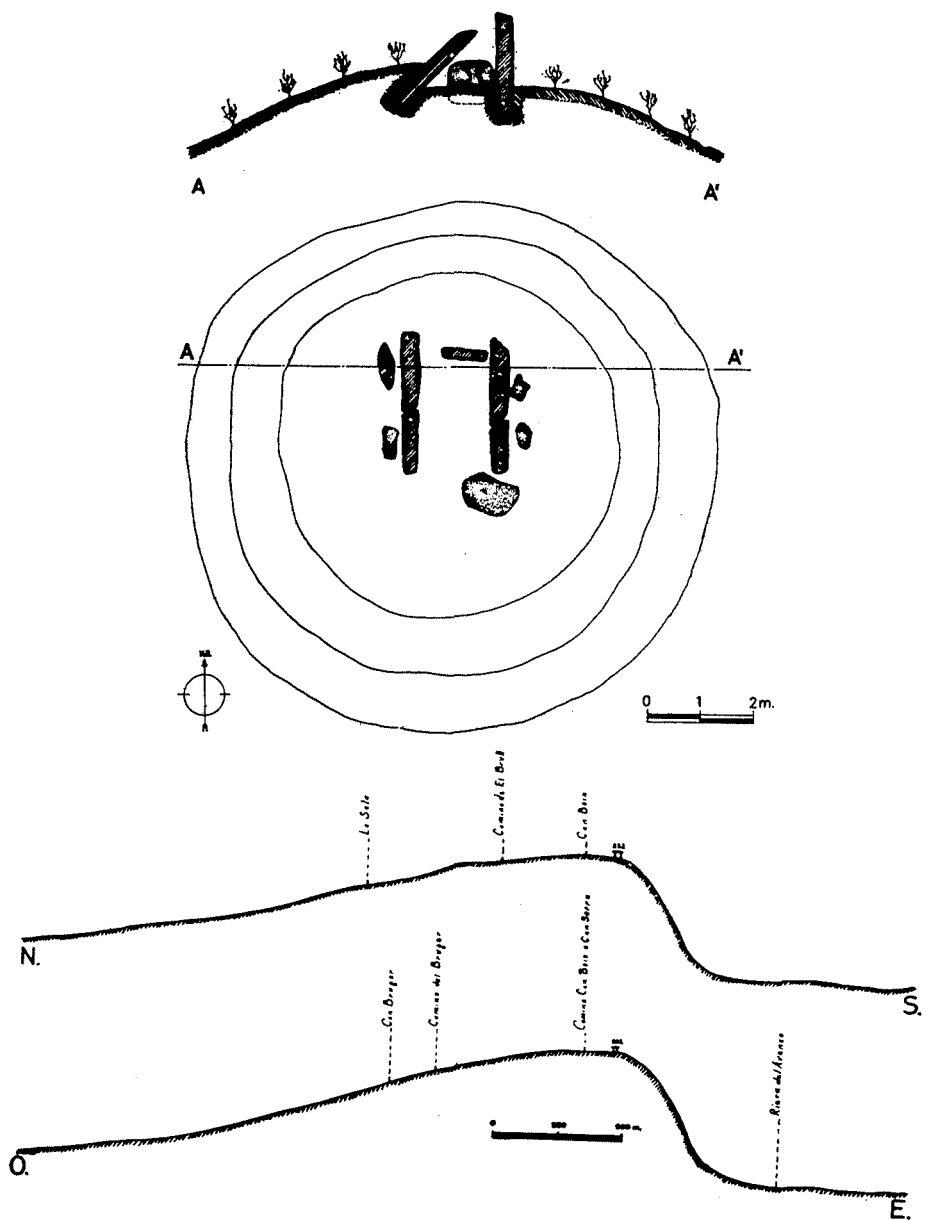
La bibliografia parla d'un possible dolmen situat en el camí de Valldeneu a Puiggraciós (Montmany-El Figueró), però no s'ha pogut demostrar mai la seva existència.

EDAT DEL BRONZE

Després del Calcolític entrem en una nova etapa de l'evolució de l'home que identifiquem com l'Edat del Bronze. El moment final d'aquest període el trobem representat al Montseny en els estrats arqueològics més antics del jaciment del Turó del Montgrós (El Brull).

Cronològicament l'Edat del Bronze la podem situar entre els anys 1800

FIGS. I-II. Sepulcre megalític del Pla del Boix (El Brull).
 (Publ. Batista Noguera, R.: Sepulcros megalíticos de la comarca de Vic.)

i 700 a. C. Bàsicament aquest període es caracteritzarà per la introducció del bronze com aliatge del coure i l'estany, cosa que implica un major domini de la metal·lúrgia, i per l'adopció d'un nou ritual funerari: la incineració i cremació dels cadàvers a finals del període.

Dins l'Edat del Bronze es distingeixen tres períodes:

Bronze Antic (1800-1500 a. C.) en el qual perduren certs caràcters culturals calcolítics com la presència de la ceràmica campaniforme i la continuació de la inhumació col·lectiva en sepulcres megalítics, coves o abrics. Juntament amb aquestes influències del període anterior hi trobem associades unes noves característiques que ens permeten de fer una diferenciació cultural. Entre les quals hem de destacar la descoberta de l'aliatge del coure i l'estany que produeixen el bronze. Així en el Bronze Antic apareixen instruments metàl·lics com alenes romboidals, destrals planes i destrals de vorells. En la ceràmica es generalitzen les bases planes i són típiques les gerres amb perfil en S. La seva decoració plàstica és de cordons ortogonals i en garlandes treballats mitjançant incisions i impressions amb eines o instruments diversos.

Bronze Mig (1500-1300/1200 a. C.) que representa una continuació de l'etapa anterior en què es produeix un perfeccionament de les tècniques metal·lúrgiques. Són propis d'aquest moment instruments de bronze com les destrals planes de vorells, puntes de fletxa planes o amb peduncle i aletes. Les ceràmiques poden presentar decoracions plàstiques i comencen a aparèixer els apèndixs de botó. Els tipus ceràmics més característics són les tasses carenades i els vasos polípod.

Bronze Final (1200-800/700/650 a. C.) aquesta etapa és la que representa uns canvis més evidents tals com l'establiment de la incineració dels cadàvers, la presència de ceràmiques decorades amb acanalats i molt brunyides, de destrals de vorells, punyals d'espiga amb reblons, grans espases, fíbules i altres objectes d'ornamentació. També cal destacar els inicis de l'urbanisme a Catalunya i la introducció del ferro com a metall nou, però el seu ús no es generalitzarà fins en etapes posteriors.

El descobriment del bronze va permetre el seu ús per a la fabricació d'instruments, ja que presenta característiques importants com la seva duresa i resistència, i oferia a la vegada possibilitats d'ésser treballat amb més facilitat mitjançant la fusió i la utilització de motlles.

Els minerals s'obtenien explotant els filons a l'aire lliure, és a dir, es practicava una mineria de superfície. Els treballs d'extracció del mineral i el procés de transformació fins a la fabricació de l'instrument determinat requereien uns coneixements tècnics profunds i especialitzats que comportaven una divisió més complexa del treball i que a la vegada conduí cap a noves formes d'organització econòmico-social, amb una jerarquia estructurada entorn a la

metal·lúrgia. L'hàbitat habitual d'aquest moment s'establia en coves o a l'aire lliure on comencen a estructurar-se els primers poblats.

A més de la metal·lúrgia i del comerç que s'organitzà al seu entorn, l'agricultura i la ramaderia eren activitats econòmiques importants. En l'agricultura d'aquest moment es denota un augment dels bòvids respecte les ovelles, cabres i porcs.

En comparació al Calcolític, la caça i la recol·lecció són activitats que disminueixen sensiblement.

El nou ritual funerari que caracteritza aquest període ens evidencia les transformacions socials que es produïren. Després de la incineració o cremació del cadàver les cendres eren dipositades directament a terra i podien formar grups coneguts com a necròpolis de «Camps d'Urnes». Quan l'urna era dipositada al centre d'una petita construcció de lloses, generalment de forma circular, s'anomena «Camps de Túmul».

L'únic jaciment d'aquest període localitzat fins ara al Montseny està situat al Turó del Montgrós (El Brull) i correspon al Bronze Final. Com veurem detalladament més endavant en aquest lloc es va descobrir casualment una important fortificació d'època ibèrica, datable vers el s. IV a. C.

En el decurs de les excavacions de l'any 1982 es va identificar un estrat arqueològic amb materials ceràmics pertanyents al Bronze Final i datats aproximadament entorn del s. X a. C. Aquest estrat estava situat per sota la muralla ibèrica i s'estenia irregularment per la plataforma del cim del turó, ocupant els intersticis de la roca. Entre aquests espais es varen poder localitzar algunes estructures petites de combustió.

El conjunt de material ceràmic més representatiu està format pels plats i tapadores amb vora bisellada i decoració acanalada interna i urnes petites amb llavi apuntat.

1a. EDAT DEL FERRO

Durant el Bronze Final es produeix l'expansió del pobles «Indoeuropeus». La seva arribada a les nostres terres va significar la introducció de la metal·lúrgia d'un nou mineral: el ferro. Entrant d'aquesta manera a un nou període conegut com la 1a. Edat del Ferro.

Els avantatges que presentava el procés d'obtenció i de transformació del nou mineral, enfront al procés de la metal·lúrgia del bronze, varen provocar la substitució del bronze pel ferro.

El mineral de ferro era molt més abundant que el coure i l'estany i oferia més duresa, tenacitat, elasticitat i homogeneïtat, resultant un producte més econòmic.

El descobriment del ferro es pot considerar com un dels canvis tecnològics més importants de la Prehistòria.

Els primers instruments fabricats a partir del mineral de ferro eren d'acer, ja que tècnicament no es podia arribar a la fusió total del mineral que requereix una temperatura de 2500°C.

Els primers objectes de ferro a Catalunya els tenim documentats a finals del s. VII a. C. Aquests primers objectes són importants i més tard es forjaren en el nostre país.

És en aquest període quan es produeix un canvi climàtic: del clima subboreal es passa al subatlàntic.

També es produeix un augment de la població que comporta un procés d'exhauriment dels recursos naturals amb l'ocupació de nous territoris. Els habitatges d'aquest període principalment s'estableixen a l'aire lliure en llocs estratègics, de fàcil defensa i hi ha una tendència regressiva de l'habitatge en coves. Les formes de la ceràmica canvien radicalment igual que les dels objectes metàl·lics.

Hi ha una diversitat de ritus funeraris que poden ser d'incineració simple i d'incineració complexa o tumular.

Si la vinguda dels pobles indoeuropeus va comportar el coneixement del ferro a Catalunya, l'arribada dels grecs estimula la manufactura del ferro i del seu utilatge, armament i eines agrícoles.

Des del segle VII a. C. trobem materials arqueològics que demostren la presència de navegants grecs, fenicis i etruscs a les nostres costes. Així existeix un comerç naval en el Mediterrani basat en l'obtenció de matèries primeres, sobretot metalls, i d'alimentació. Com a conseqüència d'aquest comerç s'estableixen una sèrie d'assentaments colonials a la costa.

L'arqueologia ens ha demostrat que vers l'any 600 a. C. els focs (grecs d'origen jònic) funden Emporion (Empúries) que en principi era una simple base comercial que més tard esdevindrà una ciutat.

Dins d'aquest context de la 1a. Edat del Ferro en el Montseny hi tenim documentat un jaciment arqueològic conegut amb el nom de la Feixa Llarga. Està situat en el terme municipal d'Arbúcies en una calma d'alta muntanya.

En aquest jaciment no s'hi han efectuat excavacions arqueològiques i tota la informació que en tenim procedeix d'una prospecció arqueològica de superfície realitzada l'any 1985. Els pocs fragments ceràmics recollits en el decurs de la prospecció, actualment dipositats al Museu de la Gubella, tenen les característiques pròpies d'aquest moment.

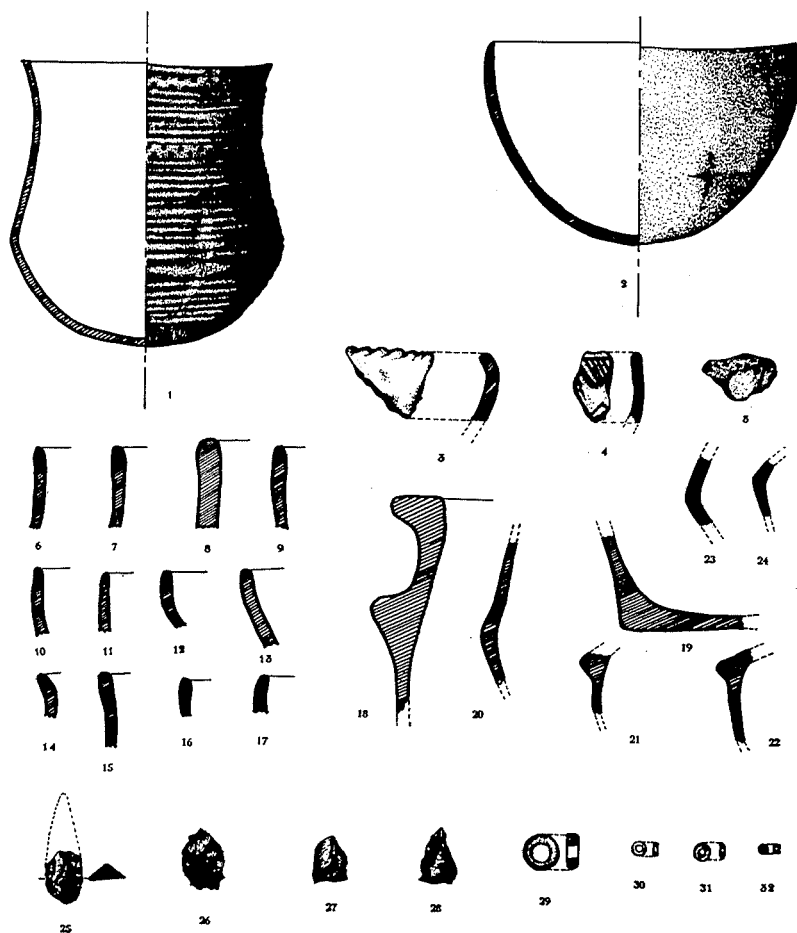

FIG. III. Material arqueològic del sepulcre megalític del Pla del Boix (El Brull).
 1. vas campaniforme; 2. casquet esfèric; 3-24. fragments ceràmics; 25-28. pun-
 tes de sílex; 29-32. denes circulars.
 (Publ. Batista Noguera, R.: *Sepulcros megalíticos de la comarca de Vic.*)

CULTURA IBÈRICA

Durant els segles VII i VI a. C. a Catalunya es produeix el naixement de la cultura ibèrica, que es pot considerar com la primera cultura històrica de les nostres terres.

La cultura ibèrica sorgeix com a conseqüència del procés d'aculturació que sofreixen les societats indígenes de les nostres terres en entrar en contacte amb les cultures del Mediterrani Oriental que arribaren a les nostres costes a través dels pobles colonials com fenicis i grecs. Un paper bàsic com a centre difusor d'aquesta influència oriental el va jugar la colònia grega d'Emporion.

La cultura ibèrica s'individualitza adquirint uns caràcters nous personals i originals que la diferencien clarament de cultures anteriors o contemporànies. Geogràficament va ocupar la franja de territori existent entre Lluçanoves i Andalusia.

Els ibers estaven dividits en pobles estructurats en un sistema social basat en la tribu. Vivien en poblats generalment construïts en turons estratègics i de fàcil defensa amb un entorn ambiental favorable al desenvolupament de les seves principals activitats econòmiques com el conreu dels camps, el pastoratge, la mineria, etc.

Els poblats ibèrics estaven ordenats urbanísticament dins d'un entorn emmurallat amb cases, carrers enllosats, alguns edificis de caràcter públic, àrees de magatzem, etc, que constituïa una unitat bàsica d'organització de l'activitat econòmica i social.

A trets generals a Catalunya es diferencien quatre períodes de la cultura ibèrica:

Període de formació (750-600 a. C.)

Es desenvolupa en un moment emmarcat dins l'Edat de Bronze Final que, com hem esmentat anteriorment, es caracteritza per la introducció dels primers objectes de ferro i es comencen a produir canvis de tipus econòmic arran de l'arribada dels focs a les nostres costes.

Període Antic (600-450 a. C.)

La cultura ibèrica s'expandeix a la franja costera que va dels rius Segura fins a l'Hèrault a Lluçanoves. Els materials arqueològics d'aquesta àrea a la primera meitat del segle VI a. C. presenten bastant uniformitat.

Els ibers d'aquests primers dos períodes majoritàriament estaven establerts a les planes, encara que arqueològicament són bastant desconeguts.

Període Ple (450-200 a. C.)

En aquest període es denota un augment de la població i una especialització en el treball.

La cultura material presenta diferències regionals i cada grup pren una fisonomia pròpia.

És un període belicós com queda demostrat per la situació dels poblats en lloc de fàcil defensa i protegits per muralles i baluards. A les necròpolis d'aquest moment s'han excavat tombes de guerrers que portaven com aixovar el seu armament i també s'han documentat estrats de destrucció de diversos poblats.

La diversitat dels aixovars dels enterraments també fan pensar en una estratificació social en classes.

Període Final (200-50 a. C.)

En el marc de la Segona Guerra Púnica, a l'any 218 es produeix el desembarcament d'Escipió a Empúries, iniciant-se l'ocupació oficial romana de la Península Ibèrica, encara que ja anteriorment havia existit la seva presència comercial.

Els íbers prenen part a la Segona Guerra Púnica però no se sotmeten fàcilment als romans i es produeixen diverses sublevacions que seran reprimides.

La implantació dels patrons romans al nostre país va comportar l'absorció de la cultura indígena i per tant el final de la cultura ibèrica.

Un fet important en la potenciació de la Cultura Ibèrica fou la progressiva utilització del ferro, que es produí en aquest moment, arribant a un punt que podem parlar d'ús massiu del ferro per a la fabricació d'instrumental especialitzat i l'aparició de noves eines sobretot en el món de l'agricultura i de l'ornament.

Les relacions comercials entre íbers i grecs eren importants i bàsicament s'establien a través d'Emporion. Els productes manufacturats grecs es canviaven per productes indígenes com materies primeres o aliments. També existia un comerç entre els diferents poblats ibèrics.

Els íbers tenien una llengua i una escriptura pròpies. L'escriptura a Catalunya es comença a utilitzar a inicis del s. IV a. C. i desapareix amb la implantació del llatí al s. I d. C.

Gràcies als escriptors grecs i llatins coneixem el nom dels principals pobles ibèrics, així com l'àrea geogràfica que ocupaven.

La població ibèrica del Montseny bàsicament estava formada per Ausetans i Laietans.

Les restes ibèriques de més importància corresponen a les localitzades al Turó del Montgrós (El Brull), que per les seves monumentalitat i característiques destaquen entre els jaciments ibèrics de Catalunya.

La descoberta casual de la muralla ibèrica del Turó del Montgrós es produí a finals de l'any 1974, quan s'extreien pedres de l'enderrocament de la muralla que eren utilitzades per empreses de la construcció.

L'any 1975 l'Institut de Prehistòria i Arqueologia del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona, es feren càrrec del jaciment i endegaren una campanya d'excavació i consolidació. La campanya arqueològica següent no es portà a terme fins a l'any 1982. A partir d'aquests moments els treballs d'excavació i consolidació del jaciment s'han realitzat periòdicament.

El jaciment està format per una gran muralla que protegeix una planura rodejada per penya-segats pels seus costats nord, sud i oest. Situada a l'est d'aquesta planura, està construïda sobre una espècie d'esquena d'ase que forma el terreny natural, cosa que facilitava la seva funció als límits de la plataforma.

Les excavacions realitzades han permès identificar dues fases constructives de la muralla. La primera correspon a l'aixecament inicial que se situa a finals del segle V o principis del IV a. C. Es tracta d'una construcció perfectament planificada, realitzada amb una tècnica depurada de blocs poligonals i rectangulars. En la segona fase es reforça la muralla i es construeixen els paraments exteriors que són menys acurats.

La muralla fou construïda seguint uns cànons regulars, així el gruix general és d'1,5 m. El cos intern de la muralla presenta unes estances anomenades *armones* que també són regulars i aproximadament amiden 3,5 x 2 m.

L'entrada de la fortificació s'ha localitzat a l'extrem sud de la muralla i s'hi excedeix per un passadís de 2,5 m d'ample i defensada per una torre rectangular d'angles roms.

La torre de la muralla que s'ha excavat és de planta quadrangular de cos avançat i és independent del llenç de muralla, a la qual queda adossada. L'estructura interna és totalment massissa.

Per les dades que ha proporcionat la investigació arqueològica d'aquest jaciment fins al moment podem establir la seva evolució cronològica en les fases següents:

- Com hem assenyalat anteriorment els primers nivells d'ocupació del lloc corresponen al Bronze Final i posteriorment s'hi basteix el jaciment ibèric a sobre.
- La primera fase ibèrica correspon a la construcció de la muralla per la primera meitat del segle IV a. C.

*FIG. IV. Excavació de la fortificació ibèrica del Turó del Montgrós (El Brull).
(Fot. Museu Arqueològic de Barcelona.)*

- En la segona meitat del segle III a. C. es reforça la muralla i es construeix la torre que ha estat excavada.

- A la segona meitat del segle III a. C. s'abandona el jaciment, si bé els materials arqueològics evidencien un hàbitat temporal de finals de segle II o inicis del segle I a. C.

Actualment a la zona del Montseny no hi ha documentat cap poblat ibèric amb estructures arquitectòniques conservades, però hi ha turons com el de Can Naulat i la Serreta (La Garriga), el Sot del Bac (El Figueró), Turó de Tagamanent, Puig Castell i les Ferreries, Castell de Monclús (Sant Esteve de Palautordera) i el Turó de Buixalleu (Sant Feliu de Buixalleu) on, per les seves característiques topogràfiques i pels fragments de material arqueològic que es troben a la superfície del terreny podrien haver existit poblats de més o menys importància.

Les modificacions que ha sofert el terreny, les alteracions produïdes pel conreu o per la mateixa erosió natural del sòl poden haver estat els agents causants de la destrucció d'aquests jaciments, i ara només en resten fragments de material antic dispers per la superfície.

Entre les troballes disperses d'època ibèrica al Montseny cal destacar diverses sitges excavades al sauló i situades prop de Can Buixalleu (Sant Feliu de Buixalleu). Entre el seu reompliment aparegueren fragments de kylix àtic, alguns altres fragments de ceràmiques d'importació itàlica juntament amb ceràmiques de tradició ibèrica. El conjunt del material té una àmplia cronologia que pot anar des del segle V al I d. C.

A Samalús (Cànoves) existeixen les restes d'un forn de planta quadrangular de 1,80 m × 1,80 amb els fumerals rectangulars, que per les seves característiques ha estat considerat d'època ibèrica.

MÓN ROMÀ

Amb l'arribada dels romans a Catalunya s'han de contemplar dos aspectes diferents que signifiquen l'entrada de les nostres terres a l'òrbita del món romà; per un costat es produí l'ocupació militar i política; és a dir, la conquesta; per l'altre les estructures indígenes varen assimilar els models romans, fenomen conegut com la romanització.

Si bé després del desembarcament de l'exèrcit d'Escipió a Empúries i la immediata fundació de Tarraco (Tarragona), els romans portaren a terme amb relativa rapidesa la conquesta i pacificació del territori sotmetent les tribus indígenes, el procés de transformació de les estructures socials indígenes es produí amb més lentitud.

A finals del segle II a. C. els romans hagueren de fer front a la invasió

de pobles del Nord d'Europa (cimbris, teutons, helvètics ...). La seva entrada a Hispania Citerior, després de les derrotes sofertes pels romans, posà de manifest la manca d'una estructura defensiva romana. Aquest fet juntament amb els canvis que Mario va introduir en el reclutament de l'exèrcit romà, cosa que comportava la necessitat política d'instal·lar els veterans quan es llicenciaven, provocaren l'inici d'una política romana de fundació de ciutats al nostre territori. Aquestes ciutats, entre les quals troben Baetulo (Badalona), Iluro (Mataró), Ileso (Guissona), etc., eren creades «ex novo» de planta hipodàmica i protegides amb muralles. Més endavant es convertien en centres de l'activitat administrativa i comercial.

Així des d'inicis del segle I d. C. la presència romana a les nostres terres experimentà un canvi substancial que es concretà en l'assentament d'itàlics amb el corresponent repartiment de terres entre ells, iniciant-se una colonització urbano-agrícola.

En el camp sorgí una nova estructura d'explotació agrària que tenia com a base les *vil·lae* o cases de pagès. Amb la distribució de la terra en petita i mitjana propietat, el nou sistema s'arrelà ràpidament i com ens demostren les restes arqueològiques localitzades a Catalunya, les *vil·lae* foren molt nombroses. L'activitat de la *vil·la* bàsicament estava centrada en el cultiu de l'olivera, la vinya i els cereals.

El nou sistema comportà el progressiu despoblament dels poblats ibèrics i el seu posterior abandonament. Els seus habitants passaren a la plana i foren assimilats a les *vil·lae* adaptant-se als nous patrons. Així la cultura ibèrica anà perdent identitat i en el segle I d. C. ja quasi no trobem rastres del que havia estat. El llarg període de pau iniciat amb la dominació romana propicià aquest procés i en època de l'emperador August ja es pot donar com a definitiva l'organització político-administrativa de la Península Ibèrica.

La quantitat de restes arqueològiques d'època romana localitzades al Montseny són un reflex de l'abundància i importància de les *vil·lae* com a centres d'explotació agrària en el nostre país.

En el Montseny actualment hi tenim documentades deu àrees amb dispersió de material arqueològic (fragments de ceràmiques romanes de tipus diversos, restes de materials constructius com *tegulae*, restes de paviments, etc.) que evidencien l'antiga presència de construccions romanes, que per la seva situació topogràfica enmig de terres de conreu, hem de suposar que corresponien a *vil·lae* de més o menys importància.

En altres llocs, com ara a Can Llivants (Cànoves) i el Pedró I (La Garriga), fins fa pocs anys encara es podien veure restes de construccions romanes pertanyents a *vil·lae* però que malauradament foren destruïdes per edificacions modernes.

També a La Garriga hi tenim documentats tres jaciments amb restes arquitectòniques. A Malhivern es troben restes de paviments i a Can Grau es poden veure restes de tres àmbits retallats que presenten restes de murs de tècniques constructives diverses. Però cal destacar les restes arqueològiques conservades a Can Terrès on des de finals del segle XIX es coneix l'existència d'una vil·la romana, en la qual s'hi han portat a terme diverses campanyes d'excavacions des de l'any 1972.

La vil·la romana de Can Terrès està formada per un conjunt de construccions que ocupen un espai de més de 3.500 m², i amb una cronologia que va de la segona meitat del segle I a. C. fins a finals del segle V d. C. Dels estudis arqueològics realitzats se'n deriva que la vil·la presenta diverses fases constructives que es podrien resumir en dues. La més antiga correspon al moment fundacional i es destaca la construcció dels banys que avui es poden veure. La segona dataria de finals del segle III d. C. en la qual s'omplia la superfície dedicada a les tasques derivades dels treballs agrícoles.

Les restes visibles del bany estan compostes per l'*apodyterium* (vestuari), el *frigidarium* (bany i cambra freds), el *tepidarium* (cambra i bany amb ambient tebi) i *caldaria* (ambients i piscina molt calents).

Aquesta vil·la es pot considerar com el jaciment de l'època romana més important i monumental del Montseny. Malhauradament en l'actualitat les restes acusen un important estat d'abandonament. Al nostre entendre aquest aciment mereix una especial atenció i caldria impulsar un pla d'investigació arqueològica i d'acondicionament de les restes localitzades a fi de potenciar les seves possibilitats de convertir-se en un parc arqueològic visitable.

Per acabar amb el repàs dels jaciments romans cal fer esment de les restes localitzades a Can Pujades (Cànoves), on en el decurs d'unes obres als anys 50 fou exhumat un conjunt de mosaics emmarcats dins d'una estructura típica de planta itàlica. Estudis posteriors han permès definir el conjunt com a un atri, un *tablinium* i una cel·la. En un dels murs de *tablinium* es conservaven plaques modulars d'estuc, imitant metopes de marbre d'estil pompeïà. Les restes foren datades de meitat del segle II a. C. Els materials localitzats actualment es troben al Museu de Granollers.

CONCLUSIONS

Segons les dades que disposem actualment, al Montseny hi ha documentats 45 jaciments o àrees amb material arqueològic.

D'aquests jaciments, 9 són prehistòrics, de cronologia difícil de precisar, vuit dels quals corresponen a zones on s'han localitzat alguns materials de

FIG. V. Ceràmica àtica de figures rojes (començaments del segle IV a.d.C.).
(Dibuix: Museu Arqueològic de Barcelona.)

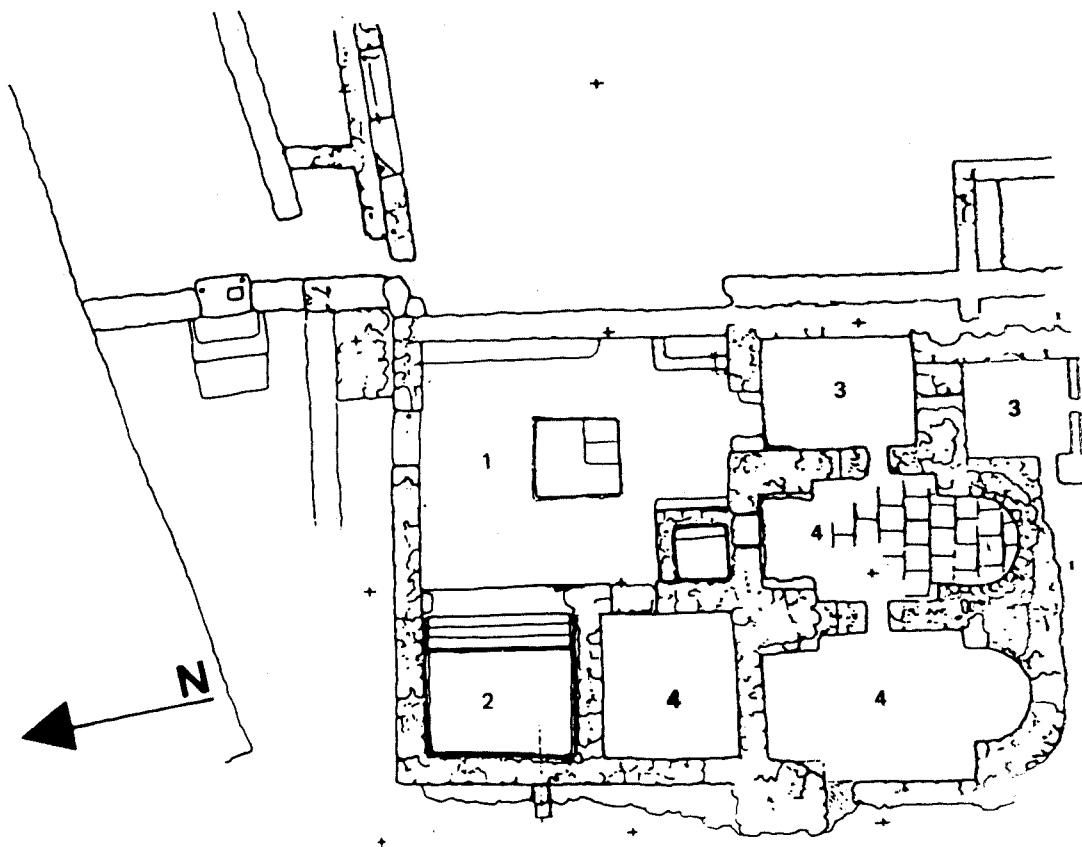

FIG. VI. *Planta del banys de la vil·la romana de Can Terrés (La Garriga).*
 1. *Apodyterium* (vestuari); 2. *frigidarium* (bany i cambra freds); 3. *tepidarium*
 (cambra i bany tebis); 4. *caldaria* (ambients i piscines molt calents).
 (Publ. Museu de Granollers.)

superfície com ara peces de sílex o destrals de pedra. Per les característiques d'aquests materials podrien situar-se entre finals del Neolític i l'Edat de Bronze.

L'Estela del Pla de La Calma també formaria part d'aquest conjunt. Actualment es troba ubicada en una cabana de pastors aprofitada com a pedra de paret. Es tracta d'una pedra arenisca que amida 40 cm de gruix, 1.85 m d'altura i 1.30 m d'ample. Presenta una cara decorada amb cercles concèntrics, cercles i semicercles en forma d'U. Els laterals també podrien estar decorats, si bé per la seva col·locació no són visibles. La cara exterior no té cap mena de decoració.

L'estela es troba fora del seu context original i podria ser una estela menhir o bé la llosa d'un dolmen. Els paral·lels d'aquesta peça normalment es relacionen amb un ambient megalític.

A l'àrea entre els termes de Viladrau i Arbúcies hi trobem una agrupació d'aquestes jaciments, tots ells situats en calmes de la muntanya de l'entorn dels 1.000 m d'alçada. El mateix succeeix amb el jaciment de Nen Jesús de Praga (Arbúcies). Les característiques dels materials que s'han trobat, així com la seva situació ens fan pensar que corresponen a restes d'assentaments no estables de pobles ramaders transhumants que portaven a pasturar els seus ramats per aquestes zones.

Com hem esmentat, és difícil de concretar la cronologia d'aquests assentaments; només podem situar-los vagament entre finals del Neolític i l'Edat del Bronze.

A Sant Feliu de Buixalleu, Breda i Riells també hi ha un grup de jaciments de característiques similars, si bé situats en cotes pròximes als 200 m d'alçada. La interpretació seria la mateixa que hem fet pel conjunt anterior.

El procés d'ocupació humana de la muntanya iniciat al Neolític Final i que dura fins a l'Edat del Bronze, provocat pel canvi climàtic i pel fracàs de la implantació de l'economia agrícola extensiu del Neolític, el Montseny també el veiem testimoniats amb la presència de sepulcres megalítics i el nivell del Bronze Final del Turó del Montgrós (El Brull).

Els sepulcres megalítics, tret del de Pedra Mirona (Sant Celoni), es concentra a l'àrea de la riera de l'Avencó a uns 800 m d'alçada.

La població ibèrica del Montseny estava formada per *laietans* que s'estenien pel Vallès i pels *ausetans* que ocupaven la Plana de Vic i que potser també s'estenien cap a la Selva.

La majoria de jaciments ibèrics estan situats estratègicament sobre turons pròxims als 500 m d'altura i concentrats a la zona del Vallès. Aquests llocs plans i fèrtils eren escollits pel bon desenvolupament de l'economia de les *vil·lae* centrada en l'agricultura.

De les dades actuals se'n dedueix que al Montseny a l'antiguitat va haver-hi un poblament discontinu que va del Neolític Final-Calcolític fins a l'època romana tardana, és a dir, des de voltants del 2500-1800 a. C. (data que ens aporten els sepulcres megalítics), fins a les darreries del segle V d. C., moment de l'abandonament de la vil·la romana de Can Terrès. Entre aquestes dates trobem llacunes de poblament sobretot entre el Calcolític i el Bronze Final (1800-1200 a. C.)

La intensitat de població i els tipus d'assentaments varien segons els períodes. Mentre a la Prehistòria trobem un poblament molt dispers amb assentaments majoritàriament no estables, a partir de l'època ibèrica la població augmenta considerablement i els assentaments són estables.

També es produeix un canvi de zones ocupades. Els assentaments prehistòrics estan situats principalment en zones altes i des de l'època ibèrica s'inicia un procés de davallament per arribar a l'ocupació de les terres més baixes en època romana. Aquest procés l'hem de relacionar amb el canvi que es produeix en el sistema econòmic, ja que es passa de l'activitat bàsicament ramadera dels pobles prehistòrics a l'agrícola. Els assentaments sempre estan relacionats amb els cursos dels rius.

En el mapa de distribució s'aprecia un buit d'ocupació a la part central del Montseny, que quedaria justificat per la manca d'una prospecció arqueològica sistemàtica en aquesta àrea.

Per finalitzar ens agradaria esmentar que segons la llei vigent, (Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol), les restes arqueològiques són béns socials. Per tant qualsevol afectació del Patrimoni Arqueològic que no sigui autoritzada per l'autoritat competent, en aquest cas la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, és punible com també ho és la privatització del material arqueològic.

Hem d'entendre com a deure de les institucions i també de tots els particulars el vetllar per la salvaguarda i potenciació d'aquest Patrimoni que hem heretat dels nostres avantpassats, sense el qual la nostra societat no podria esbrinar la seva procedència i tampoc no conservaria testimonis de les seves arrels.

JACIMENTS ARQUEOLÒGICS

PREHISTÒRICS DE CRONOLOGIA IMPRECISA

NOM	TERME MUNICIPAL	RESTES	NÚM. MAPA
Vilarmau	Viladrau	sílex	1
Roca Llancers	"	3 destral pedra	45
Nen Jesús de Praga	Arbúcies	1 " "	3
Can Dorca	"	1 " "	4
Pla de les Palomeres	"	ceràmiques	5
Serra de Gaserans	St. Feliu de Buixalleu	destral pedra	7
Turó de Sta. Anna	Breda	sílex	10
St. Llop de Viabrea	Riells	destral pedra	11
Estela de La Calma	Tagamanent	estela	38

NEOLÍTIC FINAL I CALCOLÍTIC

Pedra Mirona	Sant Celoni	sepulcre megalític	12
Serra de l'Arca I	Aiguafreda	" "	40
Serra de l'Arca II	"	" "	41
Cruïlles	"	" "	42
Pla del Boix	El Brull	" "	43

EDAT DEL BRONZE

Turó del Montgrós	El Brull	ceràmiques	44
-------------------	----------	------------	----

1a. EDAT DEL FERRO

La Feixa Llarga	Arbúcies	ceràmiques	2
-----------------	----------	------------	---

IBÈRICS

Turó de Montsoriu	St. Feliu de Buixalleu	?	6
Turó del Buixalleu	" "	material	8
Buixalleu	" "	sitjes	9
Castell de Montclús	St. Esteve de Palautordera	ceràmiques	16
Can Pericas	Cànoves i Samalús	forn	18

Puig Castell	"	"	material	22
Les Ferreries	"	"	"	23
Can Naulart	La Garriga	"	"	27
La Serreta	"	"	"	31
Torrent de l'Apotecari	"		parets	32
Sot del Bac	Montmany-Figueró		material	36
Turó de Tagamanent	Tagamanent		"	37
Turó del Montgrós	El Brull		fortificació	44

ROMANS

Pla de Mirona	Sant Celoni		material	12
Mont Llorer	"		"	14
Església Parroquial	Sta. M. de Palautordera		"	15
Can Clavell	St. Pere de Vilamajor		"	17
Can Pujades	Cànoves i Samalús		vil·la	19
Can Llivants	"	"	"	20
Can Berengueret	"	"	material	21
Can Grau	La Garriga		vil·la	24
Can Terrés	"		"	25
Malhivern	"		"	26
El Pedró I	"		"	28
El Pedró II	"		material	29
Vinyes de Can Poi	"		"	30
Font de l'Enrabiada	"		vil·la	33
Les Planes	Montmany-Figueró		material	34
Les Planes	"	"	forn	35
El Torn	Tagamanent		material	39

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- ALBAREDA, J. (et alii): *Història d'Osona*. Eumo Editorial, Vic, 1984.
- ARRIZABALA i BLANCH, A. (et alii): *Els orígens de Granollers i del Vallès Oriental*. Barcelona, 1984.
- BATISTA NOGUERA, R.: *Sepulcros megalíticos de la comarca de Vic*. Corpus de sepulcros megalíticos, fasc. 2. Barcelona, 1963.
- LÓPEZ, A. i ROVIRA, J.: *L'assentament del Bronze Final del Turó del Montgrós (El Brull, Osona)*. AUSA, vol. X (1982). pp. 187-192.
- LÓPEZ, A. i ROVIRA, J.: *La fortificació ibèrica del Turó del Montgrós (El Brull, Osona)*. *Darreres novetats*. AUSA, vol. X (1982). pp. 193-199.
- TARRADELL, M.: *Les Arrels de Catalunya*. Vicens Vives, Barcelona, 1962.
- TARRÚS, J. (et alii): *El fenómeno megalítico en el Pirineo Oriental de Cataluña a El Megalitismo en la Península Ibérica*. Ministerio de Cultura. Madrid, 1987.
- VARIS: *L'Arqueologia a Catalunya, avui*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1983.
- VILARDELL, R. i CASTELLS, J.: *Hallazgo de una estela decorada en el Pla de La Calma*. PYRENAE, XII (1976). pp.181-182.